
Dějiny jako facka

Dějiny jako facka

Rudolf Chmel

(1939) je literární vědec, žije v Bratislavě. V roce 1990-1992 působil jako velvyslanec čSFR v Maďarsku, od roku 2002 byl po tři roky ministrem kultury Sr. působí jako ředitel Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze, je šéfredaktorem časopisu OS - Fórum občianskej spoločnosti. Je autorem knih Moja maďarská otázka a Moje slovenské pochybnosti. Naši slovenští parlamentní dějepisci nedávno sáhli do hlubin svých vědomostí o historii a najednou nám vzkázali, že dějiny vůbec nejsou tak složité, jak si je my, naivní vzdělanci, představujeme. Vše je v nich přece jasné - jako ta pověstná facka. Zejména, když jde o národního nepřitele, který je také tak nezpochybnitelný a jasný jako ta facka.

Nepřítel totiž nespí, čeká jenom na naše selhání. Proto jsme stále ve střehu, připraveni bojovat o základy, přímo opěrné pilíře naší společnosti. My neselžeme. Dáme našim slovenským rodákům mýty, které nás opět izolují a rozdělují. Proto jsme rádi zvětšili zásluhu katolického faráře Andreje Hlinky, politika nejen kontroverzního, ale i konfrontačního, který v lepším případě sjednocoval možná tak třetinu národa. Škoda, že se nedožil prvního slovenského státu z roku 1939 -po zavedení nového režimu by ho jistě volilo 99,9 procenta lidí.

Zákon o Hlinkovi, který se nakonec přece jenom nestal „otcem národa“, jak to původně jeho předkladatelé navrhovali, přijal slovenský parlament koncem října. Je jistě výdobytkem parlamentní demokracie, že umožňuje hlasovat také o interpretaci dějin, ale proč tedy v takovém případě rovnou nevyužít její nejvyšší formu - referendum? Sto padesát vyvolených má jistě zredukovaný obraz o dějinách, žádal by si proto širší pohled pěti a půl milionu občanů. Jak k tomu oni přijdou, že se jich na takovou základní věc ani nezeptají!

Přepsané dějepisy

Politikové, a bohužel i mnozí historikové, kteří kráčeli v jejich šlépějích, už měnili dějepisy za uplynulých devadesát let přinejmenším šestkrát sedmkrát. Zdá se, že konec jejich svévole je v nedohlednu. Lid však, jak známo, se na rozdíl od politiků nemění. A slovenský lid by jistě rád viděl zákony i o dalších jménech, jako třeba Milan Hodža, Vavro Šrobár, Jozef Tiso, Vladimír Clementis, Gustáv Husák, Alexander Dubček. V čekárně jsou už Vladimír Mináč i Vladimír Mečiar, a možná také Václav Klaus, o starém TGM nemluvě. Všichni tito a mnozí další se přece podle různých názorů lidu zasloužili o slovenský národ i stát. Snad nejméně ten Edvard Beneš, beznadějný milovník čechoslovakismu v české podobě, jehož dekrety se nám však stále tak líbí.

Protichůdné hodnocení

Politické znásilňování dějin už není ve sjednocené demokratické Evropě jen provinčním anachronismem, ale také nebezpečným nástrojem rozeštvávání společnosti i národů navzájem. A to už je přinejmenším důvod k zamyšlení.

Nejsme v tom sami, jsme možná jen o trochu směšnější. Když už jsme u toho „otce národa“, jehož chtěli politici vnutit i dalším slovenským sirotkům - luteránským či neznabožským - stojí za to připomenout slova dvou Hlinkových učedníků či obdivovatelů, kteří byli z jednoho „ludáckého“ tábora. Spisovatel Tido J. Gašpar, jenž byl za prvního slovenského státu prominentem režimu, ve svých pamětech vzpomíná, že Andrej Hlinka byl státněpoliticky opravdu věrným Čechoslovákem, že miloval Československou republiku, že když zemřel, „nacionalistická mládež“ se netajila tím, že „zemřel poslední Čechoslovák“. Ministr vnitra a velitel smutně proslulé Hlinkovy gardy Šaňo Mach v roce 1940 naopak tvrdil, že všichni slovenští vlastenci od Bernoláka až po Hlinku byli vlastně nacionální socialisté, a že Štúr byl dokonce Hitlerem 19. století.

Gašpar i Mach patřili do jednoho politického tábora, ale Hlinku hodnotili úplně protichůdně. Jaký paradox, že dnešní slovenský parlament, jenž je politicky tak různorodý, hodnotí Hlinku jednotně!

Bušení do hrudi za dekrety

Nedávno jsem slyšel premiéra své země, jak se odvážně a hrdě dušoval, že nikdy nepřipustí zpochybnění Benešových dekretů. K takovému výroku však odvahy či hrlosti není třeba.

Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše byly, jak víme, svého času nástrojem k dokončení zápasu s nacismem, denacifikací a obnově demokracie v Československu. A i když jsou od roku 1992 neúčinné, tedy skutečně nedotknutelné, jak to nedávno objevili také slovenští poslanci, kteří za jejich nedotknutelnost napříč politickým spektrem hlasovali jako jeden muž (s výjimkou poslanců Strany maďarské koalice), patří do historického portfolia České i Slovenské republiky. Dokonce i Evropy.

Z dnešního hlediska nejsou některé z nich právně či eticky čisté, ale není možné je měnit - není tedy možné se jich ani dotýkat. A to ani v případě, že na kolektivní vinu a - jemně řečeno - nucenou migraci máme dnes už jiný názor.

Stavět se však teď, když těmto dekretům historicky vypršela lhůta jejich účinnosti, do pozice jejich neochvějného obránce, je trochu účelový a také donkichotský zápas. Přiznat si, že některé z těchto dekretů byly v historickém kontextu čerstvých válečných hrůz synonymy etnických čistek, by jistě nezpochybnilo jejich nedotknutelnost, jen by věci dodalo lidský rozměr. A přiznat si, že jsme tento klíč kolektivní viny nepoužili vůči možná mnohem většímu počtu našich vlastních kolaborantů s fašismem, než kolik jich tehdy bylo mezi Maďary, by naši hrdost možná spíše posílilo.

Cesta do pekel

Kolektivní odsouzení národa bez soudu je cestou do pekel i po tak strašné válce, jakou přivodili světu Němci. Řešením však jistě nemůže být kolektivní zapomnění či proměna někdejších pachatelů na dnešní oběti. Tak jednoduché dějiny nejsou.

Ve sjednocené, demokratické Evropě, do které jsme tak chtěli, bude stále méně místa pro etnickou konfrontaci nebo - nedej pánbůh - pro konflikty. Věfme, že bude naopak stále více místa pro spolupráci a porozumění, ačkoliv dnes to tak růžově nevypadá. Ale právě o tuto budoucnost bez konfliktů by se mohli starat politici a zbytek dát na starost historikům, intelektuálům, kteří vědí, že dějepis sám o sobě je spíše překážkou nežli pomocí integračním snahám.

Ve střední Evropě o tom snad něco víme. Poradit si s vlastními dějinami je - při vší úctě - nad síly politiků. A žel nejednou i historiků.

Jediné řešení

I v politice platí to, co říká postmoderna: není jediné řešení, jsou jenom různé modely. Dokonce možná ani kapitalismus není jedním řešením blahobytu pro všechny. Ale nebyl jím ani nacionální socialismus, i když podle Macha měl tradici od Bernoláka po Hlinku. Dějiny jsou příliš složité a držitelé moci jsou jen jejich dočasnými majiteli. V demokracii jsou dokonce politici dočasní už z principu. Naštěstí - jak pro minulost, tak pro budoucnost.